

BÁLINT GÁBOR

**Supka Géza folyóirata, a *Literatura*
(1926–1938)**

Supka Géza (1883–1956) a „kultúra embere” volt. „Azzá tette az átfogó, ritka nagy műveltsége és igen sokirányú tehetsége”¹ – írták róla. Művészettörténészként, régészként a Nemzeti Múzeum igazgatója volt, Bécsben egyetemi tanár, a 1918–19-es forradalmak idején politikus és diplomata, a Széchényi Könyvtár munkatársa s természetesen író és újságíró. Egyébként szabadkőműves, radikális polgári liberális. Ahogy ő maga írta, az őseiben, a családjában benne van „a magyar betű rajongó szeretete, a magyar irodalom bensőséges tisztelete, a magyar szellemiség terjesztésének, propagandájának valósággal velemiszületett vágyakozása.”²

Amikor 1937-ben a kedvenc olvasmányairól kellett nyilatkoznia, sajnálattal közölte, hogy nem tud pontos választ adni, mert a *Literatura* szerkesztése közben kb. 5–6000 könyvet olvasott el, így „az erdőtől nem látja a fát”, másrészt azok a könyvek, amelyeket a legszívesebben olvasna, még nem jelentek meg. Ezek közül az első az 1914 óta elhangzott „összes történelmi hazugságok pontos cáfolatát” adná, a második pedig a Nobel-bizottság azon okirata lenne, amely szerint végre egy magyart tüntetnek ki...³ Nem véletlen hát, hogy ez az ember kezdeményezte a magyar könyvnapokat és hogy ő hívta életre a *Literaturát*, amely az irodalom, a könyvek népszerűsítését tűzte ki céljául.⁴

1925-ben Supka a *Világ* című napilap munkatársa volt, ám a szerkesztővel, Feleky Gézával való nézeteltérései miatt otthagyta a lapot, és a *Pester Lloyd*hoz került. Mivel *A nagy dráma* című könyve miatt, amelyben az első világháború okairól írt, nemzetgyalázási pert indítottak ellene, korábban az is felmerült, hogy Bécsbe költözne, ahol esetleg a *Világ* fiók-kiadóhivatalát vezetné. Természetesen mindezt könyvkereskedéssel, könyvpropagandával összekötve. Az emigrációban lévő Hatvany Lajosnak írott levelében érdeklődik az ottani viszonyok felől, s hozzászól, hogy a kinti magyaroknak munkát tudna ezzel biztosítani.⁵ A tervből végül is nem lett semmi, de Supka amúgy is úgy vélekedett, hogy „nemcsak Róma,

¹ Sós Aladár: *Emlékezés Supka Gézára*. = Új Írás 1988. 12. sz. 104–106.

² SUPKA Géza: *Kézírású levél helyett a Literatura olvasóihoz*. 1939. jan. 1.

³ KÖHALMI Béla: *Az új könyvek könyve*. Bp. 1937. 44–45.

⁴ Röviden feldolgozta már, valamint visszaemlékezéseket közöl KÉRI Piroska: *Supka Géza „Literatúra”-ja*. = Új Írás 1989. 7. sz. 104–114. Az érdekesebb cikkeket ismerteti (bő képanyaggal) RITTER Aladár: *A Literatúra és testvérnapja*. = Jel-Kép 1988. 2. sz. 132–145.

⁵ *Levelek Hatvany Lajoshoz*. Bp. 1967. 309–310.

hanem Párizs is fölöttébb unalmas falu, az egyetlen érdekes város ma Európában Budapest”.⁶

A *Literatura* terve 1925 őszén merült fel Supkában, amikor Lantos Adolfal, „az egyik, akkor legnagyobb aktivitását élő könyvkiadóval” (ahogy Supka jellemezte a visszaemlékező cikkében) beszélgetett. Lantos könyvkereskedőként, antikváriusként indult (boltja a Múzeum krt. 3-ban volt), de később pl. nyomdatulajdonos is lett,⁷ s megszerezte a Genius kiadót is. Híresek voltak a könyvesboltja emeleti termében tartott aukciói. Éppen ekkor, 1925-ben adta ki Pikler Blanka és Braun Róbert szerkesztésében az *Altalános magyar könyvjegyzéket*, amely az előszó szerint 16 000 címet tartalmazott és 20 000 példányban jelent meg.⁸ A cég 1924-ben indított egy negyedévente megjelenő folyóiratot a *Magyar Bibliofil Szemlét*, amelynek első évfolyama a Kner nyomdában készült. Kner Imre véleménye szerint viszont ez a lap nem bibliofil (jóllehet a Magyar Bibliophil Társaság több tagja is publikált benne), hanem bibliográfiai volt...⁹ A lap a második évfolyamával meg is szűnt.

Hogy Supkának rengeteg ötlete volt az új folyóirat anyagához az nem is volt kétséges, de Lantost inkább a pénzügyekkel kapcsolatban sikerült meggyőznie:

„... ön a könyvkereskedői üzemében ennyi meg ennyi millió koronát¹⁰ ... szán katalógusok, prospektusok kiadására, amelyet ma szétkülöd s holnapra már papírkosarak mélyén kuksolnak. ... Fektesse bele a katalógusokra szánt pénzt egy folyóiratba. Ebben képviselni fogjuk az ön jogos könyvkereskedői igényeit is, t. i. mellékelünk minden számhoz egy bibliografikus könyvárjegyzéket... Persze az a kikötésem, hogy a folyóirat belső tartalma teljesen független legyen az ön üzletpolitikájától.”

Ezzel a folyóirattal állandó kapcsolat lenne az olvasó, a könyvkereskedő, az író és a kiadó között is. Az olvasónak is jobb lenne ha belelátna „abba a hősies harcba”, amelyet a kiadó vív a könyvekért és az írókért, s ezzel a „betű pátoszat” a kellő mértékre szállítani le. Ugyanakkor „kritizálni, nagyképüsködni ugyan lehetőség szerint nem fogunk” – fogadkozik – „ellenben informálni fogunk, ismertetünk minden könyvet, elmondunk minden irodalmi dolgot, ami a művelt magyar olvasót érdekelheti, amiről tudnia kell.”¹¹ Még egy fontos célkitűzés volt a politikamentesség:

„ne számítson az, hogy ki áll jobb oldalt, és ki bal kéz felől ... csak egy dolog számítson: tud-e ... akar-e ... az egyetemes emberi kultúrába illeszkedő magyar szellemi élet számára értéket adni. [...] A magyar kultúrának ilyen neutralizált, külön genfi konven-

⁶ Idézi (több korabeli levéllel együtt) SZALAI Imre: *Adalékok Supka Géza portréjához*. = Irodalomtörténet 1976. 1. sz. 159–164.

⁷ A Kunossy Grafikai Intézet a Stáhlly utca 13-ban.

⁸ Egy évtizeddel később aztán újra visszatért a tudományos antikvariátushoz, kb. 200 000 kötetes szortiment anyagát kiárusította. (*Literatura* 1937. február 1. címlapverző)

⁹ TÓTHNÉ BORDÉ Katalin: *Kner Imre és a közéleti nyilvánosság*. Nyiregyháza, 2001. 42.

¹⁰ Természetesen inflációs koronákról van szó, a pengőt 1927. január elsején vezették be.

¹¹ [SUPKA Géza] s.g.: *Tíz év*. = *Literatura* 1936. január 1. 1.

cióval védett menhelyét akarjuk a *Literaturában* megteremteni: semleges fórumot, amelynek legszentebb törvénye a treuga dei, levegője pedig a teremtő béke.”¹²

Így indult el a *Literatura* 1926 januárjában Beszámoló a szellemi életről alcímmel, Supka szerkesztésében, a felelős kiadó Lantos Kálmán volt. Először még csak 10 szám (július–augusztus kimaradt), de a következő évtől az időszak lapengedély megszerzése után már havonta jelent meg nagy kvart formában, színes borítólappal, először 32 majd 36 oldalon. Kezdetben ismétlődő, 1927-től folyamatos lapszámzással. Egy szám ára 6000 korona, vagyis 48 pengőfillér volt. Kezdetben a titkárnői feladatokat Vágó Márta, majd Klug Magda látta el.¹³

Különlegesek a rovatok címei. Supka ötlete volt „a magyar táblabíróvilág (biedermeier) sajtójának” egységes művészi újrafogalmazása,¹⁴ vagyis, hogy különböző reformkori folyóiratok címeit használja fel a rovatok élén – természetesen az eredeti (vagy legalábbis eredeti hatású) tipográfiában.¹⁵ Ilyen volt pl. a *Hazai 's Külföldi Tudósítások* (annak idején Kultsár István lapja), melyben kisebb-nagyobb irodalmi híreket közöltek, a *Hasznos Mulatságok* (az előbbi melléklapja), a *Tudományos Gyűjtemény*, amelyben Lambrecht Kálmán írt ismertetéseket a tudományos és ismeretterjesztő könyvekről, valamint 1936-tól a *Honművés*, amelyben színházi kritikákat közöltek. Egyébként maga a lap neve is szándékosan a reformkorra utal, ezért is írták rövid u-val. Egy időben emiatt is támadták a lapot. Hegedűs Lóránt azt írta egy cikkében, elképzelhető-e, hogy „Kazinczy és Széchenyi korában egy szépirodalmi folyóirat idegen címet viseljen, mint *Literatura*, *Kultúra*, *Magazin*?” Supka válaszul öt olyan korabeli folyóiratcímet sorol fel, amelyben a *literatura* vagy valamelyik származéka szerepel...¹⁶

De a fentiekén kívül még több állandó rovata is volt a *Literaturának*: a régi szerzőkről az Elfelejtett írók, illetve az Írók furcsa élete cím alatt írtak, a kortársakról általában az Írók arcképcsarnoka rovatban, de volt egy Négyszemközt című is, amelyben a folyóirat bizonyos értelemben megteremtette az „irodalomtudományi riport” műfaját. Supka egyik célkitűzése volt ugyanis az, hogy „illenék kicsit az írói világszemlélet felől is néhanapján diskurálgatni, amely független a politikai vagy vallásbeli meggyőződéstől ... mert tisztán csak a jóhiszemű betű becsületességén épül fel.”¹⁷

A szépirodalmi könyvek ismertetései az Ezeket a könyveket illik elolvasnia, később az Ezekről a könyvekről beszélnek című rovatban kaptak helyet. 1935-től egy külön rovat indult Kalandos könyvek címmel, amelyben kifejezetten kalandregényeket, krimiket ismertettek. Nem véletlenül használtam az „ismertetni” szót: Supka is többször leírta, hogy a *Literatura* nem kritikai lap. Mivel az egyik fő cél

¹² [SUPKA Géza]: *Isten-békéje az irodalomban*. = *Literatura* 1926. 10. sz. 34.

¹³ KÉRI: *i. h.* 105.

¹⁴ *Literatura* 1933. február, 73–74.

¹⁵ *Literatura* 1931. május, 6.

¹⁶ *Literatura* 1932. június, 514.

¹⁷ [SUPKA Géza] s.g.: *Tíz év*. = *Literatura* 1936. január 1. I.

az olvasás megkedveltetése volt, ezért esztétikai szempontok alapján csak igen ritkán írtak rosszat egy-egy könyvről. Ilyen volt pl. a franciák akkoriban közkedvelt bestseller-írójának *A vágyak börtöne* című regénye, amelyről a következőket írja a lap:

„A népszerű Dekobra irodalmi szempontból elég messze áll az első klassziszú íróktól, de az tagadhatatlan, hogy könnyedén, fordulatosan és olykor szellemesen is ír. De ebben a regényben mindennek nyoma sincs. Szinte az az érzése az embernek, hogy Courths-Mahler írt ezúttal Dekobra álnéven. Az olcsó romantikájú történetet elképesztően rosszul írta meg.”¹⁸

A „kesztyűs kéz” elve nem vonatkozott azonban az aktuális, politikai és történelmi kiadványokra: ha ezekben valami hibát, tévedést, vagy éppen szándékos hamisítást fedeztek fel, akkor ezekről kíméletlenül lerántották a leplet. Ilyen volt pl. Bruno Brehm: *A kétféjű sas lehull* című, IV. Károlyról szóló könyve, amelyről megírta a lap, hogy „históriai jeleneteket egyszerűen meghamisít és elken” és így „olyan hazugságokat lop be a köztudatba, amelyeket aztán igen nehéz kiirtani”. A recenzens elismeri, hogy a téma közelsége miatt bizonyos dolgokat még nem lehet megírni – de a féligazságok helyett inkább hallgatni kellene ezekről.¹⁹

Márpedig a hallgatás, mint lehetőség a kritikák kapcsán is megjelenik. Supka egy tanulmánykötet kapcsán írja:

„Lehetnek ugyanis korok és körülmények ... amikor a kritikus kénytelen a véleményét lenyelni, mert nem mondhatja meg őszintén, százszázalékosan a legkülönbözőbb – világnézeti, magyarán politikai, nemzetközi s másféle – tekintetéből. Ezért tehát ilyenkor arra kényszerül a szerencsétlen kortárs, hogy az elébe kerülő műveket ne értékelje, csupán tárgyilagos ismertetést nyújtson, hogy – egyáltalán nyújthasson valamit s megfeleljen legalább annak a hivatásának, hogy az olvasók tudomására hozza ami újdonság van az irodalom terén.”²⁰

Teret kaptak a lapban más művészeti ágak is: pl. az első években a Muzsika című rovatot, „a *Literaturának* ezt az állandó mellékletét” Térey Sándor szerkesztette. A kezdeti időkben voltak tematikus számok is, pl. 1927-ben az első szám a színpadi rendezéssel foglalkozott (Márkus László, Hevesi Sándor és mások cikkeivel), a második szám a filmmel, a harmadik pedig Beethovennel.

Az első év végén minden előfizető egy vászonkötéses almanachot is kapott, amelynek naptárrészét minden napnál „valamely magyar író, tudós vagy művész születési vagy halálozási emléknapijával” egészítették ki, és tartalmazta az 1927-es év öt nagy magyar és tíz külföldi centenáriumának ismertetését, valamint „az 1926. november 1-ig megjelent és könyvtárosi forgalomban kapható minden magyar könyv pontos bibliográfiai katalógusát”.²¹ Ez utóbbi rész termé-

¹⁸ *Literatura* 1937. március 14. 102.

¹⁹ *Literatura* 1936. február 15. XV.

²⁰ [SUPKA Géza]: *Komlós Aladár: Írók és elvek.* = *Literatura* 1938. január 15. 37–38.

²¹ [SUPKA Géza]: *Isten-békeje az irodalomban.* = *Literatura* 1926. 10. sz. 35.

szetesen nem volt más, mint a Lantos cég *Általános magyar könyvjegyzéke*. Mindez pedig így egy „emlék, amely szüntelen emlékeztetni fogja az olvasót azokra az intellektuális és bensőséges kapcsolatokra, amelyek őt a *Literaturához* és a *Literaturát* az olvasóhoz fűzik”...

A következő évben ismét ismét kaptak almanachot az előfizetők, amelyben – a naptárrészen kívül – a szerkesztő és a belső munkatársak adnak önmagukról írói vallomásokot. A harmincas években ilyen ajándékkönyvről már szó sem lehetett, mindösszesen 1931 végén adtak a laphoz egy 16 oldalas kis füzetkét a *Literatura csizója* néven, amelyben már csak a naptárrész kapott helyet.

A Lantos Magazin

Supka 1929 januárjában örömmel állapítja meg, hogy a *Literatura* fennállásának három éve nyomot hagyott a magyar kultúrában:

„Komoly szükségletet fedezett és ezért, minden kezdőnehézség ellenére is fenn kellett maradnia, és ha ma bármilyen okból be kellene szűnnie a *Literaturának*, a magyar közönségnek értékesebbik, mert gondolkodóbb része hiányát érezné. Hogy a *Literatura* a magyar szellemiség életében ezt a pontot elérte, azt három tényezőnek köszönheti. Elsősorban munkatársa lelkes és lelkiismeretes, de mindenkifelett tehetséges munkájának; másodsorban a kiadó áldozatkészségének, amellyel ... mindig többet nyújtott, mint amit ígért ...”²²

Ritka ez a jó viszony a szerkesztő és a kiadó között, lelkesedett Supka, mert bizonyára ekkor még nem tudta, hogy Lantosék egy új félhavi folyóirat indítását tervezik. A márciusi szám azonban már vastagbetűs cikkel kezdődik, amelyben bejelentik a *Lantos Magazin* elindulását. Egyfajta „family magazin” lenne ez, amely angolszász területen a „nem nagyon magas igényű és nyugodt idejű polgári családok pillanatnyi időöltése”, ugyanakkor azonban az új magazin „olvasmányos lap, irodalmi értékű lap is akar lenni.” Így válik a *Literatura* testvérlapjává: míg ez „az intellektuális világ eseményeiről” számol be, addig a *Lantos Magazin* „magát az anyagot fogja szolgáltatni: az élet anyagát és az irodalom anyagát.”²³

Megindult Lantosék reklámkampánya is: a budapesti utcákat „színes, jókedvű plakáteső” árasztotta el, amelyeken közölték, hogy aki előfizet egy évre 24 pengőért, az ajándékba kap egy eredeti 15,50 pengős Kodak fényképezőgépet...²⁴ Az ötlet úgy látszik bevált, mert az első három nap alatt 25 000 példány fogyott

²² [SUPKA Géza]: *A negyedik év kezdetén*. = *Literatura* 1929. január, címlapverző.

²³ *Literatura* 1929. március, 73–75.

²⁴ Lantos Adolf fia, Kálmán éppen extra reklámötleteiről volt ismert a szakmában. Nevéhez fűződik a Révai Kiadó halinába kötött erdélyi sorozata, s róla írta Illés Endre, hogy tervezte erdélyi föld adását kis ládikákban a sorozat vásárlóinak, és nem lett volna ellenére Bánffy Miklós gunyoros ötlete, hogy akár „erdélyi anyák könnyeit” terjesszék így... (ILLÉS Endre: *Mestereim, barátaim, szerelmeim*. Bp. 1983. 453–454.)

el a lapból.²⁵ A *Literatura* valamennyi számában (nem számítva az egyéb Lantos-reklámokat) egész oldalas hirdetés szólította fel az olvasókat, hogy rendeljék meg az „irodalom, művészet és tudás művelésére” alapított folyóiratot.

A decemberi számhoz egy négyoldalas betétlapot mellékeltek, amelyben – mivel hogy a „*Literatura* keretei immár túlságosan szűkek: szétfeszítik azokat ... olvasóink felfokozott és jogos kultúrigényei” – közli Supka, hogy a lap beleolvad a *Lantos Magazinba*, egyúttal elvállalja annak szerkesztését – addig Lantos Kálmán szerkesztette. A *Literatura* eddigi olvasói kedvezménnyel rendelhetik meg az új lapot, így a szerkesztő bízik benne, hogy valamennyi régi előfizető megmarad, annál is inkább, mert kötelezettséget vállalt a kiadóval szemben ebben a dologban... Ezekből a sorokból úgy látszik, mintha maga Supka kérte volna, hogy a *Literatura* beleolvadjon a *Lantos Magazinba* – tíz év múlva azonban már úgy fogalmaz, hogy a kiadó a másik lap rovatává süllyesztette az úgymond „virágzó, életképes” folyóiratot... Ismerve a történeteket bizonyára ez utóbbi történet valójában: ez esetben is a kiadó diktált, s megszüntetve a *Literaturát* minden erejével az új folyóiraatra koncentrállhatta erőit.

Belelapozva a *Lantos Magazin* egy-egy számába, határozottan úgy érezhetjük, hogy a lap Incze Sándor *Színházi Életét* próbálja meg utánozni. Vagy legalábbis leszögezhetjük azt, hogy valóban az angolszász magazinok voltak Lantosék példái, de mindezt már megvalósította Incze folyóirata. Egészoldalas fotó a belső címlapon, előtte több oldal reklám, egy oldalnyi vers (esetleg rajzzal), illusztrált novella, folytatásos regény, párbeszédű cikk az aktualitásokról, autósoldal (ahol felsorolják, hogy milyen neves személyiségek milyen autót vásároltak), divatoldalak, Nagy Endre „színházi zsrörtölődései”, humor, cikk az arisztokratákról, keresztrejtvény, „grafológus válaszol”-rovat – mindezt akár a *Színházi Életről* is írhatnánk. Legfeljebb ebben a lapban itt olvashatjuk még Supka hosszú cikkét Clemenceau-ról, dr. Mező Ferenc sporttörténész Olümpiáról szóló írását is.²⁶ Mindezt 88 oldalon, 1 pengőért – ám a *Színházi Élet* 128 oldalon jelent meg 60 fillérért.

Supka szerkesztővé válásakor a lap átvette a *Literaturából* a frissen megjelent könyvek „sárga lapos” felsorolását, valamint a *Literatura* című rovatban egy-egy irodalmi témájú cikket és egy oldalnyi apróbetűs könyvismertetést... Ehhez hozzászámíthatjuk még az olyan cikkeket, amelyek belefértek volna a *Literaturába*²⁷ is, pl. az első pesti bábszínházról szólót stb.²⁸ de akkor is meg kell állapítanunk, hogy a *Lantos Magazin* szerkesztése visszalépés volt a *Literaturához* képest.

²⁵ *Literatura* 1929. április, 112.

²⁶ *Lantos Magazin* 1929. november 1.

²⁷ Amikor megjelent a *Literatura* 1931–1932-es évekre vonatkozó tárgymutatója (a két évfolyamnak folyamatos oldalszámozása van), közreadták a *Lantos Magazin* *Literatura*-vonatkozású cikkeinek tárgymutatóját is, amely azért több mint három oldal.

²⁸ *Lantos Magazin* 1930. február 15.

Talán a műveltebb olvasóközönség is így érezte, vagy talán nem adtak annyi újdonságot, mint amennyit ígértek, s amennyi ahhoz kellett volna, hogy a régebbi, hasonló stílusú magazinoktól előfizetőket hódítsanak el – tény az, hogy a *Lantos Magazin* nem érte meg a harmadik évfolyamát.

Az újraindulás

Supka szerette volna feltámasztani a *Literaturát*, de Lantosék ekkor már nem akartak pénzt fektetni semmilyen folyóiratba.²⁹ Más utat kellett tehát keresni. 1931 januárjában egy hirdetés jelent meg a *Századunk* című folyóiratban, ahol Supkának kapcsolatai voltak. Ebben néhány mondatban vázolja lapja négy esztendei tevékenységét, majd így folytatja:

„A *Literaturán* kívül eső okokból most egy éve beszünt ez a folyóirat. Újra fel akarom a saját erőmből, minden kiadó hátvéd nélkül, támasztani, mert úgy érzem, hogy a magyar kultúrával szemben ez kötelességem. Az újraindításhoz azonban legalább ötezer előfizető kell. Nagyon kérem a *Századunk* olvasóit: fizessenek önmaguk is elő a *Literaturára*, s ezenfelül néhány héten keresztül támogassanak jóindulatú barátságukkal abban is, hogy propagandát csináljak a megindulandó folyóiratnak. ... Gyűjtőíveket is szívesen küld Supka Géza dr. Budapest. I. Lenke út 65.”³⁰

Az említett ötezer előfizető igen soknak tűnik, hiszen a lap megszűnése előtt is csak 3500 példányban jelent meg (ebből 2200 volt a megrendelő). Ráadásul Lantosék megmakacsolták magukat és kezdetben nem voltak hajlandók átadni a régi előfizetők névsorát. Végülis megtették, ugyanis Supka egy levelében írja, hogy már a harmadik körlevelet fogja szétküldeni nekik, s eddig 1750-en válaszoltak.³¹ Így történt, hogy amikor a lap 1931 májusában újra megindult, bizony ez a 3500 példány is elérhetetlennek látszott. A későbbiekben azonban a folyóiratnak sikerült talpon maradnia, holott a példányszáma folyamatosan kb. 1650 volt.³²

Megváltozott a lap külseje is. Kisebb formátumra tértek át (korábban sok előfizető panaszkodott, hogy a postai szállítás során összehajtják az újságot), a színes borítókról szó sem lehetett. Kevesebb lett az illusztráció is: inkább a szövegnek kellett a hely. 36 oldalból állt a lap, de a frissen megjelent magyar és külföldi könyvek, valamint az aktuális irodalmi események számára – ahogy régebben is –

²⁹ De később mégis kiadják Asztalos Miklós szerkesztésében a *Könyvtári Szemlét*, amelynek megjelenését Supka is üdvözli (*Literatura* 1934. október 1. LXXVI.), de siet leszögezni, hogy a lap „tetemes részében a kiadó könyvüzletének propagandáját szolgálja.” Magáról a *Szemléről* lásd POGÁNY György: *A Könyvtári Szemle és Asztalos Miklós*. = Könyvtáros 1990. 6. sz. 337–344.

³⁰ *Századunk* 1931. 1. sz. 56.

³¹ Idézi SZALAI Imre: *Adalékok... i. h.* 164.

³² [SUPKA Géza] s.g.: *Tíz év*. = *Literatura* 1936. január 1. II.

négy „sárga lapot” iktattak be. Egyelőre számozatlanul, később római számokat kaptak ezek a lapok – először ismétlődve, majd egy idő múlva folyamatosan...³³

Az első számban minden lap alján propagandaszlogenek álltak – láthattuk, Supka mennyire fontosnak tartotta ezt: „Ha könyvet vásárol, könyvkereskedőjénél hivatkozzék a Literatúrára!”, „Ha a Literatúrában hirdető cégeknél vásárol, hivatkozzék a Literatúrára!”, „Társaságban ne feledkezzék el a Literatúráról!”, „Ha tetszett ez a számunk, mondja el ismerőseinek, barátainak!”, „Minden új előfizető, akit szerez, egyúttal Önnek is haszna!”, „Csak pontos előfizetéssel tudjuk a lapot fenntartani!” stb.

Ugyanakkor Supka mindig büszke volt arra, hogy soha nem kért egy fillért sem pl. a TÉBE-től (a Takarékpénztárak és Bankok Egyesülete), vagy a Gyáriparosok Országos Szervezetétől, amelyek annyi más lapot támogattak. Még nyomdahitelt sem vett igénybe, holott a lap jövedelmei kizárólag az előfizetésekből, és a (hátsó borítón lévő) hirdetésekéből álltak, s ha ezek nem voltak elegendők, akkor Supka mindig a saját pénztárcájából pótolta a hiányzó összeget. A lap tetemes részét ő töltötte meg írásaival (akár név nélkül is, illetve leggyakrabban Semper Viktor, ritkábban Saytan Magda álnéven³⁴) – hiszen saját magának nem kellett honoráriumot fizetnie. Ha volt pénze, akkor viszont gyakran „erőszakolt ki” cikkeket másokból – akár rendelkezésükre bocsátva a szükséges szakirodalmat – csak hogy segíthessen rajtuk.³⁵ Radnóti Miklós, aki pedig igen ritkán írt a lapba, egyik levelében dicsérőleg említi, hogy Supka, ha esetenként késve is, de valóban mindig fizet, ami „ritka becsületesség”.³⁶

Elősegítette az indulást Supka újabb ötlete: közös előfizetési akciót szerveztek a *Magyar Hírlappal*, amely nem volt más, mint az 1926-ban betiltott *Világ* folytatása: aki a napilap és a *Literatura* kombinált előfizetését veszi igénybe, az évi 16 pengőt megtakarít, és „tökéletes napilapot és tökéletes irodalmi magazint kap havi 3,50 pengőért”.³⁷ A szerkesztő, Roóz Rezső rendelkezésükre bocsátott egy szobát a *Magyar Hírlap* szerkesztőségében.³⁸ Supkáék számára nagy segítséget jelentett ez a megegyezés, ha más nem az „inkasszó lebonyolítása” terén: az elmaradt előfizetéseket, reklamációkat a másik lap hivatalnokai intézték. A kapcsolat egészen a napilap megszűntetéséig, 1938-ig fennállt.³⁹

Az újjáalakult *Literatura* különféle művészeti, kulturális szervezetek közlönye is lett, amelyek neveit a címlapon is felsorolták. Kezdetben nyilván Supka ismerősei révén jutott a lap a lehetőséghez, később már előfordult, hogy vissza kellett

³³ E számozási módszerről (amely egyáltalán nem könnyíti meg az idézést és a vizskeresést) külön kuriózumként ír LAKATOS Éva: *A borítólapok sorsa könyvtárainkban.* = MKsz 1999. 3. sz. 360.

³⁴ KÉRI Piroska: *i. h.* 107. Ő említi még a Surányi Gábor álnevet is, de tudomásom szerint csak a *Lantos Magazinban* jelent meg egyetlen cikk ilyen névvel.

³⁵ Tiszay Andor visszaemlékezése. Közli KÉRI Piroska: *i. h.* 113.

³⁶ Idézi SZALAI Imre: *Adalékok ...*, *i. h.* 164.

³⁷ *Literatura* 1931. július. [IV].

³⁸ KÉRI Piroska: *i. h.* 107.

³⁹ [SUPKA Géza]: *...és mégis vagyunk!* = *Literatura* 1938. szeptember 15. [IV].

utasítani egy szervezet ajánlkozását.⁴⁰ A lap megszűnésekor hat társaság neve szerepelt a címlapon: a La Fontaine Társaság („amely elsősorban azt tűzte ki munkafeladataul, hogy a világirodalom nagy értékeit közvetítse a magyar közönség elé”⁴¹), a Magyar Irodalmi és Művészeti Szövetség⁴² (ez volt az első szervezet, amelynek a közlönye lett a lap, már az újraindulásnál), a Magyar Könyvtárosok és Levéltárosok Egyesülete, a Magyar Kulturszövetség (amely „a nők tevékenységét kívánja a magyar kultúra szolgálatába állítani”, és elnöke Ritoók Emma volt⁴³), a Vajda János Társaság⁴⁴ (amelynek munkájában Supka is aktívan részt vett) és az UMBE (az Új Művészetek Barátai Egyesülete, amelyet Vaszary János alapított a műpártolás terjesztésére, a friss tehetségek támogatására⁴⁵).

Mind a lap, mind a fenti szervezetek, reklámot, hírverést nyertek ezzel a lehetőséggel. A *Literatura* konkrét „közlönysége” abból állt, hogy a lapvégi „sárga lapokon” közölte – igen kis betűkkel – a társaságokkal kapcsolatos eseményeket. De Supka, főként a harmincas évek elején, szívesen adott egy-két bekezdést pl. a Magyar Cobden Szövetségnek (amelynek volt közlönye, a *Cobden*), a Szegedi Fialatok Művészeti Kollégiuma,⁴⁶ vagy éppen Szekeres Margit József körüti könyvszalonjának előadásai részére.

1933 decemberétől a *Literatura* nem havonta jelent meg 32 oldalon, hanem kéthetente 16-on, az ára pedig 1 pengőről 40 fillérre csökkent. Így még inkább lépést tarthatott a frissen megjelenő könyvekkel. Azonban pár év múlva Supka leírja, hogy egyáltalán nem ez volt az eredeti elgondolásuk: azt tervezték, hogy hetenként jelennek meg, 20 filléres áron. Ám a hatóságok több hónapi hallgatás után – és „erőteljes protekció igénybevétele után” – csak a havi kétszeri megjelenést engedélyezték. Így a *Literatura* „terjedelmében elvesztette a havonta egyszer megjelenő folyóirat vastagságát, viszont árban úgy nem tudott leszállani, hogy a siker reményében mehetett volna ki az utcára, a rikkancsokhoz.” Ugyanakkor viszont most már havonta kétszer kellett szétküldeni, vagyis ez a költség a duplájára nőtt. De visszakozni nem lehetett, mert az új engedélyt úgy adták meg, hogy ha nem veszik igénybe, akkor a régi engedély is érvényét veszti...⁴⁷

⁴⁰ [SUPKA Géza] s.g.: *Tíz év.* = *Literatura* 1936. január 1. II.

⁴¹ *Literatura* 1932. január. [III].

⁴² Klebelsberg Kuno kezdeményezte 1928-ban. Az irodalmi szakosztály elnöke Móricz Zsigmond volt.

⁴³ *Literatura* 1932. szeptember. IV.

⁴⁴ Történetéről lásd: SZALAI Imre: *A Vajda János Társaság*. Bp. 1975.

⁴⁵ *Literatura* 1932. február. [IV].

⁴⁶ Történetéről lásd: CSAPLÁR Ferenc: *A Szegedi Fialatok Művészeti Kollégiuma*. Bp. 1967.

⁴⁷ [SUPKA Géza]: ...és mégis vagyunk! = *Literatura* 1938. szeptember 15. [II].

Az IGE

A Horthy-rendszerben élő magyar írók megélhetési nehézségeinek enyhítésére jött létre az Írók Gazdasági Egyesülete, amelynek megalakulásában és egész tevékenységében nagy szerepet játszott Supka Géza és a *Literatura*.

A magyar írók foglalkozásairól írt Kemény István már 1931-ben. Köztudott, hogy „az irodalomból megélni nem lehet” akkor sem, de régente sem. Cikkében felsorolja, hogy kik voltak papok, pedagógusok, újságírók, katonák, tisztviselők stb. a magyar irodalomban.⁴⁸ A következő év márciusában Pünkösti Andor cikkében hívja fel a figyelmet a hazai írók helyzetére:

„A kiadó fél, hogy a közönség érdeklődését a magyar könyv nem köti le [...] A magyar író kezében megtorpan a toll, lelkében visszahökken a harci kedv, mert tudja, hogy a kiadó tőle tízszeres óvatosságot kíván; de szívesen adja ki a külföldi íróknak olyan könyvét is, amelyhez hasonló merészségű magyar könyv kiadása elől a legghatózottabban elzárkóznék.”

A cikk végén Pünkösti leszögezi: nem kivételezést kér a magyar írók számára, csak azt, hogy „bocsássák meg neki hogy magyar!”⁴⁹

Pakots József országgyűlési képviselő (aki már többször is beszélt az írók helyzetéről a képviselőházban is) kezdeményezésére 1932 tavaszán létrejött az IGE.⁵⁰ Az alakuló közgyűlés május 23-án volt, de már a márciusi számban megjelent Pakots nagy feltűnést keltő cikke „Nem lehet tovább hallgatni” címmel. És a címlapon a *Literatura* – sok egyéb mellett – már mint az IGE közlönye jelenik meg. Pakots az irodalmi válság fő okát az írók szervezetlenségében látta, ezért hívta életre ezt a „defenzív védelmi szervezkedést”, amelynek fő célja a tehetségek megmentése a „fizikai elzűlléstől.”⁵¹ A szervezet elnöke természetesen Pakots lett, a főtítkárnak Supka, a díszelnök pedig Albrecht királyi herceg. Szeptember 4–11. között országos tanácskozást tartottak a magyar írók a Balaton mellett, amelyre pl. külön IGE-vonatokat indított a MÁV, megjelent a kultuszminiszter – tehát valóban országos ügy lett belőle.⁵²

Az egyesület állandó hírein kívül a lap egy felmérés elkészítésére is vállalkozott az IGE megbízásából. Felkérték a „szellemi élet munkásait”, hogy válaszoljanak 16 kérdésre, amelyek elsősorban gazdasági természetűek voltak: van-e lakása, van-e

⁴⁸ KEMÉNY István: *Magyar írók foglalkozásai a múltban és jelenben*. = *Literatura* 1931. június, 59–61.

⁴⁹ PÜNKÖSTI Andor: *Nemo est propheta...* = *Literatura* 1932. március, 389–391. Persze nem ő volt az első, aki erről írt, mindenképpen megemlítené NAGY Lajos: *Idegen regények garmadája*. = *Nyugat* 1925. II. 215–227. és KOSZTOLÁNYI Dezső: *A magyar könyv pusztulása*. = *Nyugat* 1925. III. 66–72.

⁵⁰ Történetéről lásd SZALAI Imre: *Az IGE. Írók Gazdasági Egyesülete*. = *Irodalomtörténet* 1976. 2. sz. 377–406.

⁵¹ PAKOTS József: *Nem lehet tovább hallgatni*. = *Literatura* 1932. április, I–III.

⁵² Uő: *Beszámoló az Íróhétről*. = *Literatura* 1932. október, 671–673.

állása, mennyit keres az írásaiból, mennyi adót fizet stb., de az utolsó hat pont az írók világszemléletére vonatkozott.⁵³ A kérdésekre 109 névvel ellátott válasz érkezett. Az eredményt Supka összegezte, amelyből megtudhatjuk pl., hogy az írók 70%-a egy fillért sem keres az írásaival, 25%-a keres ugyan, de ez nem éri el a havi 60 pengőt sem...⁵⁴

1933-ban az egyesület első évéről szóló cikkében Supka vázolja a célkitűzéseket, amelyek hat pontból állnak, s a gazdasági, támogatási tételek közt már ott van az új szerzői törvény kidolgozására, valamint az irodalmi kritika lezülése elleni küzdelemre vonatkozó rész is. Ezzel cáfolni akarják azt a tévhitet is, hogy az egyesület célja pusztán a segélyezés lenne.⁵⁵ Hamarosan azonban egy minden eddiginél bővebb és pontosabb összefoglalás látott napvilágot, amely 24 pontból állt. Ez volt egyben az ekkor elhunyt Pakots József „szellemi végrendelete” is...⁵⁶ Az utóda az elnöki székben később Ugron Gábor lett, aki később szintén a *Literatura* hasábjain írta meg az IGE addigi eredményeit és lehetőségeit. Megpróbálta számba venni a magyar írókat anyagi helyzetük szempontjából, a gazdag, beérkezett íróktól (akik kb. ötvenen vannak Ugron szerint) egészen az „írói proletariátusig” (számuk kb. 120), vagyis összesen kb. 970 személyt. De pontos adatokat közöl arról, hogy mennyi segélyt, kórházi beutalást, gyermeküdtetést osztottak ki az íróknak és családtagjaiknak.⁵⁷

Pekár Gyula és a Petőfi Társaság

Az 1876-ban létrehozott Petőfi Társaság eredetileg a Petőfi-kultusz ápolására, és az irodalom művelésére jött létre. Ám valójában „egy elégedetlen írói clique alapította, amely irodalmi céljaival nincs tisztában s amelyet inkább pajtáság és személyes tekintetek fűznek össze, mint irodalmi elvek” – írta róla Gyulai Pál, s később hozzátette hogy nem Petőfinek van szükségük rájuk, hanem inkább a Társaságnak Petőfire „hogy dicsőségében sütkérezzék”.⁵⁸ A Társaság íróinak egy antológiájáról pedig a *Literaturának* egy érettségi tabló jut az eszébe, amelyen „mosolyognak a matúra izgalmaiktól kihevert boldog fiúk, a »beérkezettek«”⁵⁹ Az idők folyamán ugyanis a Társaság egyre inkább a kevesebbé tehetségesek, a középszerű írók klubja lett, egyfajta „ugródeszka”, ahonnan könnyen elérhető volt akár az akadémiai tagság is. Ezzel összefüggésben az első világháborút követően egyre jobban átpolitizálódott a Társaság, s ebben nagy szerepe volt Pekár Gyulának, akit

⁵³ *Literatura* 1932. július, IV.

⁵⁴ SUPKA Géza: *A magyar író 1932-ben.* = *Literatura* 1932. október, 678–682.

⁵⁵ [Uő.]: *Az IGE (Írók Gazdasági Egyesülete) első éve.* = *Literatura* 1933. június, XXV–XXVI.

⁵⁶ Uő.: *Pakots József.* = *Literatura* 1933. július, 243–245.

⁵⁷ UGRON Gábor: *A magyar írók gazdasági helyzete.* = *Literatura* 1935. december 15. 337–340.

⁵⁸ Idézi [SUPKA Géza]: *Petőfi neve alatt.* = *Literatura* 1931. augusztus, [III–IV].

⁵⁹ *Literatura* 1936. augusztus 15. bor. 3. old.

Herczeg Ferenc lemondása után elnöknek választottak.⁶⁰ Ő egy időben miniszter is volt, később a Külügyi Bizottság elnöke lett éppen Apponyi Albert ellenében – és ahogy Supka kajánul közölte, mint „Irodalmi hír”-t: a leányfalusi önkéntes tűzoltóegyesület díszelnökévé is megválasztották...⁶¹

Nyilvánvaló nem ezért volt ő a „tehetségtelenség és a reakció szimbóluma”, a komoly irodalom „bête noir”-ja, ahogy Benedek Marcell jellemezte,⁶² hanem azért, mert politikusként gyakran támadta a kortárs magyar irodalmat. Dekadensnek, erkölcstelennek, nemzetietlennek nevezte pl. Móricz Zsigmondot⁶³ is. Supka a maga módján vágott vissza neki: egymás mellé állította az ominózus támadó beszédét korábbi műveivel, elsősorban a *Dodó főhadnagy problémái* című kötetével. Ha Pekár elítéli a beszédében azt az író, aki „a perverzítások rothadt érzékiségével tüntet a maradi magyar szemérem ellen”, akkor bizonyára elítéli azt a Pekárt is, akinek Dodó főhadnagy nevű hőse „olyan merően nézett az asszony ruhájának kivágására, hogy az önkéntelenül is odakapott és elpirult”... S ha Móricz Zsigmonddal kapcsolatban a „szláv veszedelmet” idézgeti, akkor bizonyára egy másik Pekár írta annak idején, hogy „a szlávoké a jövő”... Eszerint „két Pekár él közöttünk”, az egyik „az erkölcs mord bajnoka”, a másik meg „valami ponyvaíró”.⁶⁴

Hasonlóan reagált Pekár egy másik beszédére is, amelyben „öt mondatban tizenyolcszor dübörög fel vagy kong a nemzet és a magyar fogalma: valósággal díjat kellene kitűzni, hogy hol lehetne még ezekbe a mondatokba a »nemzet« és a »magyar« szót valahová belepréselni” de vajon túl lehetne-e szárnyalni a „magyarosan magyar nemzeti” jelzőt... S ez a Pekár utasítja el a „nemzetköziség áfiumát”, akinek egy régebbi írása szerint a haza nem más mint „valamely földrésznek fináncokkal és határkövekkel körülrakott területe”⁶⁵

Amikor Pekárt végül is eltávolították a Külügyi Bizottság éléről, Supka „az emlékezet okából” szó szerint közli a „rigorózusan keresztény” *Uj Nemzedék* vezércikkét, amelyben az „Agyó, agyó...” kezdetű operettslágerrel búcsúztak a közismerten nagy testalkatú Pekártól, az utolsó mondatban pedig készséggel elismeri

⁶⁰ Csathó Kálmán szerint Herczeg is „lenézte a Parnasszusra tolaikodó írómesterembereket és a Pekár Gyula kezébe esett Petőfi Társaságot, amely ... kezdett egyre jobban a hazafias frázisok mögé bújt akarnokok egyletévé alakulni.” Egyébként leír egy esetet, amikor egy kétségtelen dilettáns bekerült a Társaságba csak azért, mert Csathó és Herczeg, meghallván a jelölt végső érvét, hogy az arcképe megjelent a *Vasárnapi Ujságban*, „buta viccből” rászavaztak... Lásd: CSATHÓ Kálmán: *Író-társak között*. Bp. 1965. 176.

⁶¹ *Literatura* 1934. augusztus 1. LVIII.

⁶² Benedek Marcell visszaemlékezése. Közli KÉRI Pirokska: *i. h.* 112.

⁶³ Móricz nagy vihart kavart cikke: *Az irodalom és a „faji jelleg”*. = *Nyugat* 1931. 5. sz. 285–287. Ebben Négyesy László vádjaira válaszol, s azokról ír, akiknek Trianon csak ürügy arra, hogy megnyírbálják a gondolat szabadságot, hogy cenzúrázzanak stb.

⁶⁴ SUPKA Géza: *A két Pekár: Zsül és Gyula*. = *Literatura* 1931. június, 45–47.

⁶⁵ *Literatura* 1932. május, 475–476.

a cikkíró, hogy amikor „hatalmas méretű egyénisége” felemelkedett az elnöki szék-
ből, valóban „óriási űrt hagyott maga után...”⁶⁶

Benedek Marcell visszaemlékezett arra is, hogy mennyire örült Supka, „ami-
kor sikerült megkapnia egy fényképet Pekárról, amely tökéletesen kifejezte ennek
az embernek a lelkeségét: tátott szájjal harsogó ostobaságát”. A fotó ezzel az alá-
írással jelent meg: „Pekár Gyula az entellektüel-együttműködés kongresszusán”.⁶⁷
A kép után Supka egy bizonyos (l. b.)-nek válaszol, aki a *Koszorúban*, a Petőfi Tár-
saság lapjában írt egy cikket a *Literatura* szerkesztője ellen. Túlzás, feleli, hogy
„minden számban” támadnak Pekárt. Valóban sokat foglalkoznak vele, ám egyrészt
a regényeit dicsérték,⁶⁸ másrészt többször is csak mások negatív véleményét idéz-
ték – harmadrészt a a legtöbb megjegyzés jogos volt, általában Pekár viselt dolgai
indukálták valamennyit. Ez azonban csak kettejükre vonatkozik, írja Supka, miért
kell (l. b.)-nek „fogadatlan prókátor” módjára beleszólni? Vajon ez az illető azo-
nos Lázár Béla művészettörténésszel, akinek korábban annyi cikkét közölte a *Lite-
ratura*, s akinek a könyveiről dicsérőleg szólt mindig is a lap?...

A Petőfi Társaság pedig abban bűnös, írja Supka később, hogy „nyugodtan asz-
szisztál, amikor elnöke – néha a Társaság nevében is – támadja Adyt, Ambrus
Zoltánt, Babits Mihályt, Bíró Lajost, Hevesi Sándort, Móricz Zsigmondot, Németh
Antalt ... az egész modern magyar irodalmat. [...] ellentmondás nélkül hallgatja
elnökének ... beszédét, amely ... felszólítás arra, hogy a nemhivatalos irodalom
művelőit zárják ki a nemzet testéből...” És hogy lehet az, hogy sem az elnök, sem
valamelyik petőfista nem szólalt fel Petőfi verseinek cenzúrázása ellen?⁶⁹ A Tár-
saság tagjai ne azonosítsák magukat minden esetben az elnökükkel, főleg a poli-
tikai jellegű támadásokkor nem. Annál is inkább, mert „a Petőfi Társaság már
alapszabályai miatt sem politizálhat!”⁷⁰

Supka 1937-ben, Pekár halálakor is leszögezi: hogy nem egyes emberek ellen
folyik a harc, hanem azon nemzedék ellen, amely annyira ellene van a modern
Magyarországnak, s amelynek Pekár csak egyik élenjárója volt.⁷¹

⁶⁶ *Literatura* 1934. május 1. XXXIII–XXXIV.

⁶⁷ *Literatura* 1936. július 15. címlapverző

⁶⁸ Pl. az *Attila* című kétkötetes művét: *Literatura* 1935. augusztus 1. 238. Egyébként Pekár könyv-
gyűjtő is volt, halála után könyvtárának egy része Debrecenbe került, lásd OTTOZI Eszter: *Possessori
bejegyzések a debreceni Egyetemi Könyvtár 1711–1750 közötti külföldi könyveiben V.* = MKsz
1999. 4. sz. 453.

⁶⁹ Nem tudni mire gondol itt Supka, hiszen pl. Petőfi királyellenes versei is megjelentek 1877 óta
az *Összes költeményekben*, lásd: Kiss József: *A Petőfi-költemények kiadásának története 1850-től
1945-ig.* = MKsz 1979. 1. sz. 55.

⁷⁰ *Literatura* 1937. június 1. 198.

⁷¹ *Literatura* 1937. szeptember 1. címlapverző.

Könyvnapok és konkurrenszek

A Magyar Könyvkiadók és Könyvkereskedők Országos Egyesületének 1927. évi rendes közgyűlésén Supka Géza javasolta először a rendszeresen megrendezendő könyvnapok elindítását.⁷² Két évvel később, 1929-ben a *Literatura* márciusi számához kapták meg az olvasók e terv részletes, négyoldalas leírását. Nem késett el vele így sem, mert az első könyvnapot csak ebben az évben rendezték meg. A lap hasábjain ettől az időtől kezdve visszatérő téma lett a könyvnapok kérdése. Ugyanabban a számban pl. Balassa József lelkesedik a májusban megrendezendő ünnepekről,⁷³ majd Kemény István ír a készülődő német könyvnapról.⁷⁴

A következő években azonban egyre inkább a hibák kerülnek előtérbe. Supka 1931-ben abszurditásként említi, hogy ő maga, egy könyves folyóirat szerkesztője csak 45 perces telefonálgatás után tudta meg a könyvnapok pontos dátumát, „amikor már hetek óta hírlapok, rádió, film, plakátok, könyvkiadások, szórócédulák százezreivel kellett volna a közönség figyelmét az eseményre előre felhívni”... Így aztán nem is csoda, hogy a könyvnap „fáradt, szürke, közönybe fúló, érdektelen, hangulat nélküli ... Ugy látszik a könyvkereskedői szakosztály vezetőjéből hiányzik minden iniciatíva, ötletesség és összefogó erő”. S valóban Supka újfent több egyszerű, de hatásos ötlettel is előáll, amelyek színesítenék a könyvnapokat, hiszen ő már az eredeti tervzetben is felvetette, hogy akár kürtös heroldok nyithatnák meg az ünnepeket. „Több színt, több hangulatot, több fantáziát az eljövő könyvnapokra” – fejezi be Supka a rövid cikkét.⁷⁵

Ugyanígy többször kritizálja a rendezést Kemény István is, „nem azért mintha azt hinnék, hogy ezek meghallgatásra találnak, hanem legalább lelkiismeretünk megnyugtatójának érdekében”: a könyvnapon könyvek drágulása, a reprezentatív könyvnapon kiadványok és az izléses árusítóhelyek hiánya stb.⁷⁶

A könyvnapok megrendezésének hibáin túl állandó téma Supka számára, hogy nem ismerik el, hogy ő volt az egész ötlet szülőatyja. Nem állja meg szó nélkül, hogy pl. *A Könyv* című folyóirat így ír: „A könyvnap gondolata hat évvel ezelőtt született meg néhány okosan lelkes férfi agyában”. Nem hat, hanem nyolc éve és nem „néhány” hanem csak egy ember agyában – reagál rá azonnal Supka.⁷⁷ Hozzáteszi még, hogy azóta is nagyjából ugyanazok a gondok, és ugyanazok a javasolt megoldások is, amelyet ő már annak idején leírt a tervzetben. Szintén *A Könyv* írja később, hogy „Keéri-Szántó elnök úr, aki apja a Könyvnap gondolatának”... Ragaszkodjunk a „históriai tényekhez”, fortyan fel Supka, hiszen „éppen Somló Béla szerkesztő-kiadó úrnak illenék tudnia”, hogy ki javasolta először a könyv-

⁷² KÖVES József: *A könyvnapok ötven éve*. In: *Könyvnap, könyvhét, ünnepi könyvhét*. Bp. 1979. 9.

⁷³ BALASSA József: *A Magyar Könyv Hete*. = *Literatura* 1929. március, 76–77.

⁷⁴ KEMÉNY István: *A „Könyv napja” Németországban*. = *Literatura* 1929. március, 77.

⁷⁵ *Literatura* 1931. június, 43–44.

⁷⁶ *Literatura* 1936. június 15. címlapverző

⁷⁷ *Literatura* 1935. július 15. LIV.

napokat...⁷⁸ Ugyanakkor – ahogyan írja – „meghatottan olvasta” azokat a cikkeket, ahol végre elismerik a munkásságát „a nagy értetlenségben”: a *Szegedi Friss Ujság* Cserzy Béla által írt vezércikkét.⁷⁹

A könyvnapokon túl Supka másik nagy „álma” az igazi nagy magyar könyves folyóirat megjelenése volt. Éppen ezért voltak ellenérzései, amikor „gyors egymásutánban, egyre-másra bukkannak fel a *Literaturához* hasonló, vagy azzal egészen azonos célkitűzésű folyóiratok”, pl. az Egyetemi Nyomda *Diárium*a, a *Könyvtári Szemle*, a *Könyves*, vagy éppen a fent említett *A Könyv*. A magyar könyvolvasók alacsony teherbíróképessége miatt ez nem egészséges verseny, hanem az erők felesleges felmorzsolódása.

„Nem lenne-e a magyar könyv érdekében helyesebb, ha az erőket inkább összefognók? Nem látja-e a magyar könyvkereskedők és könyvkiadók egyeteme hasznosabbnak, ha az anúgy is elapadóan csörgedező lehetőségeket tömörítve egyetlen reprezentatív jelentőségű és a különböző részérdekeket is kielégítő folyóiratba fektetné bele energiáit?! Amely folyóiratot nagy példányszámánál fogva olcsón dobhatná bele a közönségbe s ezzel egyben hatalmas kultúrmunkát is végezne.”

Ha valóban létrejönne egy ilyen folyóirat, teszi hozzá Supka, úgy a *Literaturát* habozás nélkül beleolvasztaná.⁸⁰ Herz Andor, a *Könyves* szerkesztőbizottsági tagja válaszolt erre cikkekre, mondván, hogy a nagyközönség kezébe a fentiek közül csak a *Diárium* kerül, a többi kifejezetten a szakemberek olvassák, vagyis nem jelentenek konkurenciát a *Literaturának*. Ebből is következik, hogy a Supka szerkesztette folyóiratnak nem kell beleolvadnia semmibe, megszűnését „a magyar könyv minden igaz barátja csak mély szomorúsággal és fájdalommal vehetné tudomásul”...⁸¹ Valóban csak a *Diárium* tekinthető bizonyos szempontból ellenfélnek, sőt Supka ellenérzései is jogosnak tűnhetnek, ugyanis az 1931-ben induló lap átvette a *Literatura* sárgalapos bibliográfiáit, a Hazai és külföldi tudósítások rovatcímét – csak éppen ahhoz nem illő, modern, szecessziós betűvel – a könyvismertetések rendszerét is, de azt nem vette észre, teszi hozzá Supka, hogy a *Literaturában* mindez a „septem artes” belső tematikája szerint történik...⁸²

Egyébként még ebben az évben bejelentette a *Könyves*, hogy évi tíz szám helyett már csak négygel fog jelentkezni, amelyre Supka reakciója megint csak az volt, hogy felesleges szétforgácsolni az erőket: a sokféle próbálkozás helyett inkább álljanak a *Literatura* mögé, s ezzel valóban a magyar könyvet erősítik.⁸³

⁷⁸ *Literatura* 1936. június 1. címlapverző

⁷⁹ *Literatura* 1937. július 1. címlapverző

⁸⁰ [SUPKA Géza]: *Az erők porlódása*. = *Literatura* 1935. január 1. I–II.

⁸¹ *Literatura* 1935. február 1. IX.

⁸² *Literatura* 1931. május. 6.

⁸³ *Literatura* 1937. szeptember 1. [IV].

Supka Géza helyesírása

A *Literatura* egyik jellegzetessége volt a különleges helyesírása, amely természetesen Supka elveit tükrözte. Ezekhez olyannyira ragaszkodott, hogy a munkatársai cikkeiben is megjelennek ezek a sajátosságok, nyilván rábeszélte őket, hogy ebbe a lapba így írjanak. Rögtön a címlapon szembetűnik, hogy Supka január, február helyett januáriust, februáriust írt, mondván, hogy a március szóban sem vágjuk le a latinos végződést, akkor ezekben miért tennénk?

Bár logikája hibátlan, de nem vette figyelembe a kialakult nyelvszokást, s emiatt többször is vitába keveredett másokkal. Mivel a munkatársak, a szedők és az olvasók is rákérdeztek ezekre, Supka magában a lapban, konkrét példákon keresztül mutatja be elveit. Ezek között jó néhány van, amelyekben teljesen igaza volt, pl., az „éppen” és az „épen”, az „ami” és az „amely”, illetve a „se” és a „sem” megkülönböztetése; a névelő helytelen elhagyása pl. a „Szerző kiadása” esetében stb. Viszont az idegen (eredetű) szavak magyar helyesírásában már különleges nézetei voltak, pl. a „dzsungel” helyett ő mindig „dzsangel”-t, a „konzerv” helyett „konszerv”-et, a „barokk” helyett „barok”-ot írt, tehát ragaszkodott az eredeti kiejtéshez. Kárhoztatta pl. az Egyiptom országnevet, amelynek szerinte „semmi logikája nincs”, helyette az „Egiptus”-t használta.⁸⁴

De ugyanebben a számban közöl egy ismertetést az akkortájt induló *Magyarosan* című folyóiratról – és rengeteg hibát talál benne. Pl.: „gond tárgya lett a nyelv helyessége” – az ilyen mondatokat egy iskolai stílusgyakorlat-órán sem tűrik el, füstölög Supka. S előtör belőle a budapesti lokálpatrióta is: felszólítja a „bűnös főváros” nyelve ellen kiállókat (név szerint), akik persze mind vidéken születtek, hogy „hagyják békén” a pestieket, és „menjenek vissza, oda ahonnan jöttek” ha nem tetszik az itteni nyelv...⁸⁵

A kemény szavakat nem hagyhatta válasz nélkül az egyik megemlített „vidéki”, Kosztolányi Dezső, aki a *Pesti Hírlap*ban reagált a fentiekre. Részint védelmébe vette a kifogásolt kifejezéseket, részint személyeskedéssel vádolta Supkát, aki erre a költőnek az *Uj Nemzedék* hasábjain korábban vezetett Pardon című rovatát említette, amelyben „a személyeskedésnek a magyar sajtóban eladdig teljesen ismeretlen, uszító formáját fedezte fel” Kosztolányi.⁸⁶

Tárgyilagosabb érvet hoz fel a maga igazára Supka egy későbbi cikkében, amelyben egy olvasói levélből idéz: mit keres Kosztolányi, a költő a „nyelvracionalizáló” „örökérvényű szabályokat” hozó akadémikusok között? Hiszen ő maga is leírta, hogy „a nyelv olyan rendszer, amelyben sok örület van”. A költő „szó- és gondolatforradalmár, tehát 180 fokban ellenszöge minden akademizmusnak.”

⁸⁴ [SUPKA Géza]: *A Literatura helyesírási és stílári „sajátosságai”*. = *Literatura* 1932. július, II–III.

⁸⁵ [SUPKA Géza] s.g.: *Magyarosan, rangosan... Amikor a Magyar Tudományos Akadémia magyarít*. = *Literatura* 1936. július, 582–584.

⁸⁶ *Literatura* 1932. október, [III–IV.]

A cikkíró ezután a Hágában megjelenő *Transition* című folyóiratot említi, amely a 20. század új forradalmi nyelvezetét James Joyce *Ulysses*ében találja meg...⁸⁷

A vita ezzel elült, Kosztolányi szépirodalmi műveit pedig ezalatt is dicsézően említette a lap⁸⁸ (és természetesen a költő a PEN Clubban, vagy éppen az IGE keretében végzett tevékenységét is), de azért időnként megjelentek kisebb írások, amelyben megemlítik a „jósándékú, harcias kis folyóirat”-ot, a *Magyarosant*, „amelynek tartalmát tetemes százalékban a Literaturával való polemizálás teszi ki.”⁸⁹ Hozzátehetjük: Supka sem hagyott ki egyetlen alkalmat sem, hogy – akár egy tárgyilagosnak indult ismertetésben – ne üssön egyet a lapon és prominens személyiségein.⁹⁰ Természetesen ugyanez történt a Kosztolányi szerkesztésében megjelenő *A Pesti Hírlap nyelvőre* című könyv kapcsán is, sőt ebben is felemlegeti Hegedűs Lóránt támadását a *Literatura* neve ellen...⁹¹

A fentiekhez hasonló nyelvhelyességi, stilisztikai téma a leiterjakabok, sajtóhibák ismertetése is – és mennyivel szórakoztatóbb olvasmány, mint a személyeskedő viták. Már az első évfolyamban is előfordult, hogy közöltek egy-két „gyöngyszemet”⁹², s mellesleg felvetették a korrektorok felelősségét. A cikkekre Schwartz Ármin is reagált a *Typographiában*, amelyet átvett a *Literatura* is,⁹³ sőt egy év múltán Schwartz újabb cikket írt a sajtóhibáról, erről az „élősdírlő”, amely „szedőnek, korrektornak, nyomdavállalatnak, írónak, szerkesztőnek, tanárnak, tudósnek egyaránt ellensége”.⁹⁴ Maga Ráth-Végh István is szívesen gyűjtötte egyébként a leiterjakabokat, hiszen ezek is a kultúrtörténet érdekességeivé válhatnak. Nem véletlen, hogy később, pl. az IGE alapításának lázában is volt hely a lapban a fordítói, újságírói baklövések ismertetésére, hiszen „amíg újságírás lesz a világon, addig Leiter Jakab úr élni fog ... a sajtólibákkal (!) egyetemben”.⁹⁵ Az 1938-as évfolyamban, amikor pedig már a megszüntetés fenyegette a lapot, három hosszú leiterjakabos cikk is szolgál az olvasó mulatságára...

⁸⁷ [SUPKA Géza]: *Mégegyszer „Magyarosan”*. = *Literatura* 1932. december, 788–789.

⁸⁸ Ugyanakkor nyilván hatással volt Supka és Kosztolányi viszonyára az a tény, hogy elterő véleményük volt Adyról. Lásd pl.: SUPKA Géza: *A vértelen költő*. = *Literatura* 1937. február 15. 49–51., és Uő.: „Ennyi volt csak? ... Ennyi volt...” *Kosztolányi özvegyének könyve az uráról*. = *Literatura* 1938. június 1. 185–187.

⁸⁹ *Literatura* 1934. február 1. X. Itt jegyzem meg, hogy pl. a *Magyar Nyelvőrt*, és szerkesztőjét, Balassa Józsefet viszont dicséri Supka, és „bensőséges szeretettel üdvözli a testvér folyóirat jubiláló szerkesztőjét”: *Literatura* 1935. január 1. III.

⁹⁰ *Literatura* 1935. május 15. 160.

⁹¹ *Literatura* 1933. február, 73–74.

⁹² *Literatura* 1926. 10. sz. 35–36.

⁹³ *Érdekes vita*. = *Literatura* 1927. 4. sz. 117–119.

⁹⁴ SCHWARTZ Ármin: *A nyomdászat filloxérája*. = *Literatura* 1928. 8. sz. 281–284.

⁹⁵ *Leiter Jakab örökzöld virányiról...* = *Literatura* 1932. szeptember, 665–668.

Egyéb cikksorozatok

Az évek során a *Literatura* számtalan alkalommal közölt cikksorozatokat, amelyben vagy egy téma részletes kifejtésére volt lehetőség, illetve több szerző esetén ugyanazon téma különböző nézőpontból való vizsgálatára nyílt lehetőség.

Az előbbire jó példa Fülöp Zsigmond „Az amerikai zsurnalizmus” című sorozata. Az első részben azt fejtegeti, hogy míg Európában a nemesség és a művelt polgárság vásárolta az újságokat, addig az USA-ban ez a két réteg hiányzott, ehelyett az újságok a „dolgozó-küszködő-úttörő” embereknek nyújtottak olvasnivalót, mégpedig elsősorban információkat. Ebből következik, hogy ezek „megemésztését” az olvasóra bízta, politikai befolyásolásra nem törekszik.⁹⁶

A következő cikkben amerikai napilapoknál létkérdésnek számító gyors és tökéletes hírszolgáltatásról és azt lehetővé tevő távirati irodákról ír a szerző. Ott természetesen nem egyetlen ilyen működik, de a sajtó standardizálódása, uniformizálódása meglévő probléma.⁹⁷ A harmadik cikkben a nagy lapvállalatokról, a Munsey-, a Hearst-, a Copley- stb. konszernekről,⁹⁸ a következőben az újsághirdetésekről, pl. a csupán 5 centbe kerülő *Saturday Evening Post* 120 oldalt kitevő reklámjairól,⁹⁹ az utolsóban pedig az amerikai tollforgatók honoráriumáról ír Fülöp Zsigmond, természetesen a magyar írók helyzetével összehasonlítva.¹⁰⁰

A másik fajta cikksorozatra jó példa ugyanebből az évfolyamból az a sorozat, amelyről ezt mondja Supka: „A különböző világnézeteknek a magyar irodalomra és szellemiségre való kisugárzásait szándékozunk néhány essay sorozatában a legilletékesebb szakemberek tollából bemutatni”. Az első cikket Kállay Miklós, a *Nemzeti Újság* kritikusa és szerkesztője írta a katolikus szellem és irodalom megújulásáról,¹⁰¹ majd ehhez kapcsolódva a következő számban a magyar katolikus írókról egy újabb cikket, amelyben Mécs Lászlóról, Sík Sándorról és Sárközi Györgyről fotót is közölnek. Viszont a magyar katolicizmus nem tudna fenntartani egy katolikus folyóiratot, „romantikus utópia lenne itt olyan fényűzéssel kiállított és a szellemi élet legmagasabb horizontján járó ... folyóiratról ábrándozni, mint a francia *Vigile*”¹⁰², de az Alszeghy Zsolt által szerkesztett *Élet* tömöríteni tudná a mai magyar irodalom erőit.¹⁰³

A sorozat második részében Nyigri Imre, a *Népszava* kritikusa ír a szocialista irodalomról, elsősorban Upton Sinclairről, „aki a ma élő írók között talán a legmesszebb jutott a tiszta kollektivizmus felé”. S miközben „Európa szellemi életének

⁹⁶ FÜLÖP Zsigmond: *A hirlap lelke: az üzlet.* = *Literatura* 1931. július, 99–102.

⁹⁷ Uő.: *A hírszerzés technikája.* = *Literatura* 1931. augusztus, 150–153.

⁹⁸ Uő.: *Az amerikai nagy lapvállalatok.* = *Literatura* 1931. szeptember, 192–195.

⁹⁹ Uő.: *Az újságok és hirdetések.* = *Literatura* 1931. október, 234–235.

¹⁰⁰ Uő.: *Mennyit keresnek az amerikai írók?* = *Literatura* 1931. november, 265–267.

¹⁰¹ KÁLLAY Miklós: *A magyar szellem a világ katolikus rönesszanszában.* = *Literatura* 1931. július, 96–98.

¹⁰² A *Vigília* majd 1935-ben indul el.

¹⁰³ Uő.: *A mai katolikus irodalom és munkatársai.* = *Literatura* 1931. augusztus, 141–143.

talaját új vulkánok lávatömegei öntik el H. G. Wells, G. B. Shaw ... Henri Barbusse, Andersen Nexö örökében”, addig a magyar szocialista irodalom nem kap nyilvánosságot.¹⁰⁴

A harmadik cikkben Ignotus Pál fejti ki nézeteit a liberális irodalomról, s arról, hogy Európa nagyobbik felében ez az irodalom fő elve, de Magyarországon nem ez a helyzet, holott „a magyar irodalom újjászületése egybeesett az európai liberalizmus győzedelmes kamaszkorával; Bessenyeiék Voltaire-en nevelkedtek”.¹⁰⁵ Az érdekes cikksorozat ezzel véget is ért, jóllehet lett volna még feldolgozandó világnézet.

A *Literatura* szívesen fogadta az olvasók reagálásait, ezeket gyakran közölte is a római számos oldalain kommentárok nélkül. Előfordult, hogy valóságos vita alakult ki a levelek írója között. Így történt pl. a könyvkölcsönzés elleni liga megindítása, illetve a „könyvet nem veszek”-téma kapcsán is.¹⁰⁶

A munkatársak

Supka büszke lehetett arra is, hogy a munkatársait – hasonlóan hozzá – „valami mániákus szent tűz fűti”. S közülük is a külföldön élők mindegyike „egy-egy örsege volt a magyar irodalomnak”, akik kint a hazai szellemi mozgalmakat ismergették, itthon pedig a külföldieket.

Elsőként említhetjük közülük Tábori Pált (1908–1974), aki a lapba szintén publikáló Tábori Kornél fia volt. 1933 előtt Németországról jelentek meg cikkei, majd 1937-ben Londonba költözött, ahol megalapította a World Literary Service-t, amely fordítási jogokkal foglalkozott. Minden hónapban listát adott ki a vele összekötetésben álló írókról, amelyet 800 kiadónak küldött el rendszeresen. A magyar írókkal külön is foglalkozott, mint a Mideuropean Literary Service londoni igazgatója. Rendszeresen publikált a *Bookseller*ben, a *Guide and Ideas*ban és a glasgow-i *Evening Times*ban.¹⁰⁷ Természetesen a *Literaturában* a londoni, angliai irodalmi életéről tudósított. E tárgyú cikkei Tit-Bits („irodalmi pletykázkodás”), More Tit-Bits, Angol ceruzajegyzetek, Londoni levél stb. címekkel jelentek meg.

Reményi József (1891–1956) clevelandi egyetemen összehasonlító irodalomtörténetet tanított, s a régibb és újabb amerikai irodalomról szóló esszéi a *Literaturában* jelentek meg. „Szintetikus meglátásai, amelyekkel egy-egy író oeuvre-jének legjellemzőbb vonásait néhány találó mondatban tudja összefoglalni, páratlan mély

¹⁰⁴ NYIGRI Imre: *A szocialista világnézet és az irodalom céljai*. = *Literatura* 1931 szeptember, 180–182.

¹⁰⁵ IGNOTUS Pál: *Liberális irodalom*. = *Literatura* 1931. október, 222–224.

¹⁰⁶ Ezekről lásd: BÁLINT Gábor: *Olvasók és olvasmányok a két világháború között*. = MKsz 2002. 4. sz. 439–443.

¹⁰⁷ *Literatura* 1938. október 15. címlapverző

beleértése ... rendkívül érzékeny kriticismusa ... biztos vezetővé teszik Reményit az amerikai irodalomban” – írják róla esszéketének megjelenése kapcsán.¹⁰⁸

Gyomai Imre (1894–1962) a lap párizsi szerkesztője volt, egy időben a *Le Monde* munkatársa, de pl. Kuncz Aladáról közölt egy tanulmányt a *Nouvelles Littéraires*-ben, de több regényt is írt franciául. Ő természetesen a legfrissebb francia irodalmi eseményekről és szerzőkről írt a *Literatúrába*.

Kovács Margit, a *Literatura* brüsszeli munkatársa volt, s az ottani *Onze Tijd* című irodalmi, művészeti és tudományos folyóiratban is publikált a modern magyar irodalomról.¹⁰⁹

Általában Kemény István (1901–?) foglalkozott a lapban a német nyelvű országok könyvkiadásával, irodalmával. Számátalan írásban ismertette a kinti problémákat, és azt is, hogy mindebből milyen tanulságot vonhatnak le a magyar könyvesek.¹¹⁰ Cikkei nagyon gyakran Az irodalom országútján címmel jelentek meg. Ő vetette fel az ötletet a *Magyar Hírlapban*, hogy Hitlerék hatalomra jutása után most több német író nem jelenhet meg a saját hazájában: érdemes lenne magyar kiadóknak kiadni ezen műveket és terjeszteni őket világszerte...¹¹¹

Rónay Mária (1899–1968) Kemény mellett (és természetesen Supka után) talán a legtöbbet publikáló szerzője volt a lapnak. A legkülönbözőbb, könyvekhez vagy írókhoz kapcsolódó témában írt, s szinte mindegyik számban szerepel a neve.¹¹² A *Literatura* megjelenése előtt, illetve megszűnése után több regénye is megjelent. 1959-ben ő gyűjtötte össze a lap még élő munkatársaink emlékeit.¹¹³

Ráth-Végh István (1870–1959) tulajdonképpen nem volt a *Literatura* munkatársa, legalábbis olyan értelemben nem, ahogyan az eddig említettek, hiszen nem is volt újságíró. Saját témakörében, a kultúrtörténeti érdekességek feltárásában viszont iskolát teremtett, és Supka, aki tulajdonképpen felfedezte őt 1929-ben, és először közölte ezeket az írásait, szívesen adott helyet valamennyi cikkének az Irodalmi kuriózumok című rovatban. Később ezek könyvben is megjelentek: Supka ismertette össze Cserépfalvi Imrével,¹¹⁴ aki kiadta pl. *A könyv komédiája* című művét.¹¹⁵

Gyakorta írt a lapba Lambrecht Kálmán (1889–1935) természettudós, Térey Sándor (1886–1955) aki pl. Ady Endre verseit fordította le franciára, Kállay Miklós

¹⁰⁸ *Literatura* 1938. január 15. 31.

¹⁰⁹ *Literatura* 1938. június 1. címlapverző

¹¹⁰ Pl.: KEMÉNY István: *A német könyv válsága – elméletben, és a magyar könyv válsága – gyakorlatban.* = *Literatura* 1933. január, 17–18.

¹¹¹ *Literatura* 1933. június, 231.

¹¹² Egy különleges tervezetéről lásd: RÓNAY Mária: *Nemzetközi Szellemi Olimpiász!* = *Literatura* 1936. szeptember 1. [III–IV].

¹¹³ Ezeket közli: KÉRI: *i. h.* 112–114.

¹¹⁴ CSERÉPFALVI Imre: *Egy könyvkiadó feljegyzései.* Bp. 1982. 81–86.

¹¹⁵ Egyéb könyves vonatkozású cikkeivel kapcsolatban lásd: BÁLINT Gábor: *Ráth-Végh István és a könyvek.* = *Könyv, Könyvtár, Könyvtáros* 2002. június, 43–46.

(1885–1955), aki később a *Napkelet*, illetve a *Híd* szerkesztője lett, Fülöp Zsigmond (1882–1948), aki a természettudományos ismeretterjesztés egyik nagy alakja volt, korábban e célból külön folyóiratot alapított *Darwin* címmel, valamint ifj. Vajda János (1907–1944), aki a Vajda János Társaság egyik prominens tagja volt.

A kevésbé ismertebb munkatársak között Fodor Erzsébet (?–1932) nevét említhetjük meg. Ő pl. Zsámboky Jánosról írt a *Literatúrába* egy cikket,¹¹⁶ és a Magyar Újságírók Szindikátusának egyik alapító tagja volt.¹¹⁷ Halálának évében még két munkatárstól búcsúztak el Supkáék: Fejérváry Géza Gyula biológus és pécsi egyetemi tanártól, valamint Gáyer Gyula szombathelyi törvényszéki bíró és szegei egyetemi magántanártól.¹¹⁸

Megszűnés

Az 1938-as esztendő volt a volt a *Literatura* utolsó éve. Januárban még büszkén írta le a szerkesztő, hogy „rettentően nagy idő ez a tizenhárom esztendő” amióta a lap létezik, „alig néhány folyóirat vitte eddig”,¹¹⁹ ám pár hónappal később már bevallja, hogy „a közelmúltnak hazánkra is visszaható külpolitikai eseményei”, vagyis a március 13-i német–osztrák Anschluss, „nyomokat hagytak gazdasági életünkön”. A többi lapvállalat mellett „megérzi ezt a *Literatura* is: régi hűséges előfizetői közül nem egy volt kénytelen – ahogy keservesen írta – fájó szívvel lemondani a lap további járatásáról”¹²⁰

Az események „első áldozata ismét a magyar betű volt: a könyvvásárlás szinte egyik pillanatról a másikra egyszerűen leállt, a tavaszi könyvnapot elmosta a politika s ettől kezdve a magyar betű sorsa egyáltalán ebek harmincadjára került.” – írja később.¹²¹ A nyár folyamán pedig megszűnt a *Magyar Hírlap*, s vele együtt természetesen az eddig jól működő közös előfizetési rendszer is. Ekkor születik meg az első zsidótörvény is, valamint az új sajtótörvény, az 1938/XVIII-as is, amelyhez kapcsolódóan július 16-án megjelent az 1938/4950. számú rendelet, amelyet Imrédy Béla miniszterelnök írt alá. Ennek 8. paragrafusában a következőket olvashatjuk:

„a naponként megjelenő időszaki lapokat kivéve mindazok az időszaki lapok és hírlaptudósító újságok, amelyek már 1938. évi június hó 16. napján is fennállottak, az 1938. évi december hó 31. napja után csak akkor jelenhetnek meg, ha további meg-

¹¹⁶ FODOR Erzsébet: *Magyar tragédia Bécsben. Sámbock János születésének 400. évfordulójára.* = *Literatura* 1931. július, 77–80.

¹¹⁷ *Literatura* 1932. június, I.

¹¹⁸ *Literatura* 1932. július, I.

¹¹⁹ *Literatura* 1938. január 1. címlapverző

¹²⁰ *Literatura* 1938. július 15. címlapverző

¹²¹ [SUPKA Géza]:...és mégis vagyunk! = *Literatura* 1938. szeptember 15. [IV]

jelenésüknek engedélyezését az 1938. évi augusztus hó 31. napjáig kérik, és a m. kir. miniszterelnök az engedélyt megadja.”¹²²

A kérelemhez különféle okiratokat kellett csatolni (pl. a majd csak egy augusztusi rendelet alapján létrejövő sajtókamara igazolásait), valamint 1937. június 16-ától a kérelem benyújtása napjáig megjelent minden számából egy példányt... Egyébként a rendeleten novemberben annyit módosítottak, hogy ha egy lap megkapja az elutasító határozatot, akkor a december 31-i határidő nem érvényes, a megjelenést azonnal be kell szüntetni.

A *Literatura* egészen az év végéig megjelent, ám a januári szám helyett már egy nyolcoldalas nyomtatott körlevelet kaptak a lap előfizetői, amelyben a szerkesztő közölte, hogy az engedélyt nem kapták meg. De vajon mi lehetett ennek az oka – kérdezi Supka? Talán „a sajtótörvénnyel szoros eszmei kapcsolatban álló zsidótörvény? De az ő családjában nem voltak zsidók, csak papok, gimnáziumi és főiskolai tanárok, ahogy az anyai ágban és a feleségében sem. Mindez nem dicsekvés – teszi hozzá – csak tény, amely rámutat arra, hogy „minő is igazában ez a fajvédelem”. Vagy talán a lap törekvései miatt szüntették meg, a könyvnapok, az IGE, az eredeti magyar könyvek szorgalmazása stb. az ok? „Ha a kormányzat jónak látta, hogy egy ilyen tisztán idealisztikus célkitűzésű és lendületű lapot elnémítson, ám jó, lelke rajta.”

Nyilvánvalóan a lap és a szerkesztő liberalizmusa volt a megszüntetés oka: Supka e levélben is leírja a „minden közíróra egyformán szent parancsot: minden egészséges nemzeti lét alaptörvénye a gondolat szabadsága.”¹²³

A lap alján két külön keretben még közli az olvasókkal, hogy a lap bekötési táblája januárban még megrendelhető, valamint, hogy a *Literatura* munkatársainak egy része ezek után a Csécsy Imre által szerkesztett *Századunk* című társadalomtudományi szemlében publikál majd.

*

Supka Géza folyóirata fontos forrása a Horthy-korszak irodalmi életének, különösen nélkülözhetetlen a könyvnapok és az IGE történetét kutatóknak. Bibliográfiai rovata segítséget nyújt a korszak könyvkiadásával foglalkozóknak abban, hogy egy kiadvány olyan adatait is meghatározhassák, amelyek máshol nem találhatóak meg, pl. az árát, valamint havi pontossággal a megjelenési idejét is.

Ezenkívül a *Literatura* évfolyamait lapozgatva magát a szerkesztőt, Supka Gézát a huszadik század első felének e figyelemreméltó alakját is megismerhetjük, nézeteivel, szenvedélyeivel, küzdelmeivel – és természetesen hibáival együtt.

¹²² *Magyarországi rendeletek tára*. Bp. 1938. 930.

¹²³ SUPKA Géza: *Kézírású levél helyett a Literatura olvasóihoz*. 1939. jan. 1.

GÁBOR BÁLINT

Le magazine de Géza Supka, 'Literatura' (Littérature) (1926–1938)

Géza Supka, historien d'art, journaliste libéral, franc-maçon, avait inauguré son magazine mensuel, s'occupant de la culture de livre, intitulé '*Literatura*' en 1926, avec le sous-titre 'Beszámoló a szellemi életről' (Compte-rendu de la vie intellectuelle), avec l'aide du libraire-éditeur Adolf Lantos. L'objectif de la revue était la propagation de la culture et du livre hongrois. Bien que la revue eut un succès considérable, l'éditeur, après quatre années, l'avait supprimée, plus précisément intégrée dans son propre organe '*Lantos Magazin*' (Magazine Lantos). Après l'extinction de ce dernier Supka avait fait remarrer la revue '*Literatura*' dans sa propre édition, il n'a jamais demandé de subvention de nulle part. La revue, à côté des articles s'occupant de l'histoire de civilisation et de la vie culturelle de l'époque, avait enregistré les dernières parutions, en les faisant connaître également, mais ces compte-rendus n'étaient jamais des critiques, le but de la revue restant toujours la propagation de la lecture et des livres. Son principe fondamental était toujours dépourvu de visées politiques, aussi bien par rapport des ouvrages à faire connaître, que par rapport de ses rédacteurs. En même temps il a pris parti de façon très décidée contre toute forme de censure ou de restriction quelconque de la liberté de l'écrivain, ainsi par exemple il a pris parti contre la Société Petőfi, d'esprit conservateur, dirigé par Gyula Pekár. Le rédacteur Supka, a fait naître l'idée des journées du livre, et il a accompli un rôle décidément important aussi dans l'Association Économique des Écrivains. L'organe était un des promoteurs de la vie culturelle de l'époque par sa fonction de bulletin des différentes sociétés littéraires et artistiques. La revue '*Literatura*' a été supprimée en 1938, bien entendu à cause de sa conception libérale, au moment où des lois de presse toujours plus rigoureux avaient vu le jour.